

150 років від дня народження професора О.В. Репрьова

Виповнюється 150 років від дня народження професора Олександра Васильовича Репрьова – видатного вітчизняного патолога-патофізіолога, засновника харківської наукової школи патофізіологів, основоположника вітчизняної ендокринології. Він створив одну з перших, найбільших і найавторитетніших наукових шкіл, яка зробила неоцінний внесок у вивчення патофізіології в країні. З неї вийшли більше ніж 20 професорів, які стали творцями та керівниками кафедр і відділів у багатьох містах (Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Москва, Ленінград та ін.) і власних відомих шкіл (Д.О. Альперн, С.М. Лейтес, С.Г. Генес, М.М. Павлов,

Б.А. Шацилло, Ф.М. Бріккер, Е.Я. Стеркін, І.П. Міщенко, мікробіолог Д.П. Гриньов, фармакологи Я.Я. Постоев і О.І. Черкес та ін.). І хоча харківська кафедра до приїзду О.В. Репрьова існувала вже більше ніж 20 років і її засновник професор І.М. Оболенський, а потім його наступник професор С.Д. Костюрін, вихованці Військово-медичної академії, учні М.М. Руднева і В.В. Пашутіна, брали активну участь в її організації і розвитку, заслуга створення харківської наукової школи патофізіологів належить О.В. Репрьову. Оскільки Олександр Васильович є учнем основоположника патофізіології В.В. Пашутіна, харківська наукова школа патофізіологів вважається гілкою пашутінської школи.

О.В. Репрьов займався такими науковими проблемами, як голодування, патологія обміну речовин і, особливо, патологія ендокринної системи, завдяки чому отримав визнання “батька російської ендокринології”, “Нестор російської ендокринології” [2, 5].

Олександр Васильович походить з потомствених дворян Володимирської губернії. Він народився 26 (14 за старим стилем) серпня 1853р. у сім’ї морського офіцера. Середню освіту отримав у Володимирській гімназії, закінчити яку йому не вдалося, бо не був допущений до іспитів на атестат через політичну неблагонадійність. Він довго домагався дозволу скла-

сти випускні іспити, які і витримав, на-решті, у Тамбові, в 1873 р. У тому само-му році вступив до Медико-хірургічної академії (потім Військово-медична академія) в Петербурзі. Отримавши по закінченні академії в 1878 р. диплом лікаря, за розпорядженням Головного військово-медичного відомства був направлений до діючої армії, до Болгарії, де пробув до половини липня 1879 р., тобто до підписання миру з Туреччиною. Після повернення до Петербурга був зарахований до запасу чиновником Військово-медичного відомства. В 1880 р., склав екзамен на ступінь доктора медицини. В 1886 р. переїхав до Петербурга, де займав деякі медико-адміністративні посади і одночасно приступив до інтенсивної наукової роботи в лабораторії В.В. Пашутіна, основоположника патофізіології та засновника кафедри загальної патології Військово-медичної академії. У 1888 р. О.В. Репрьов захистив дисертацію, присвячену експериментальному вивченню обміну речовин у вагітних. У тому самому році після прочитання двох спробних лекцій конференцією академії був удостоєний звання приват-доцента кафедри загальної патології, а в 1890 р. обраний прозектором цієї ж кафедри і на цій посаді пропрацював до червня 1891 р., тобто до призначення його екстраординарним професором кафедри загальної й експериментальної патології Томського університету. В 1890-1891 рр. після призначення В.В. Пашутіна начальником Військово-медичної академії тимчасово виконував обов'язки професора.

У 1892р. у Томську отримав звання ординарного професора і влітку 1895р. був переведений до Харкова.

Учень О.В. Репрьова професор Я.Я. Постоев у ювілейній статті, присвяченій 50-річчю науково-викладацької діяльності вчителя (1928), пише: "... О.В. дуже ці-

кавив медичні кола, як учень Пашутіна і як представник кафедри Загальної патології, цієї філософії медицини. Вступна лекція є спробний камінь для всілякого нового члена факультету: вона, можна сказати, вирішує долю професора; О.В. вийшов переможцем. Прочитана ним лекція "Про гармонію під час хвороби" притягла величезне число слухачів-студентів. Був присутній майже весь Медичний факультет на чолі з деканом, дружними оплесками нагородили слухачі лектора за його повну наукового інтересу лекцію" [3].

Протягом 35 років О.В. Репрьов працював у Харкові, де майже 30 років (1895 – 1925)* керував кафедрою загальної патології (з 1922 р. – патологічної фізіології) медичного факультету університету (з 1921 р. – Харківського медичного інституту), одночасно читав курс загальної патології у Жіночому медичному інституті, Ветеринарному інституті і в Зуболікарській школі Кривопускова, а в останні роки життя (1925 – 1930) завідував науково-дослідною кафедрою експериментальної патології при Головнауці України, біологічним відділенням Всеукраїнського рентгенологічного інституту і відділом патології Українського інституту наукової і практичної ветеринарії.

З іменем О.В. Репрьова пов'язаний розквіт харківської кафедри. Велика увага була приділена матеріально-технічному її оснащенню. Викладання збагатилося лекційними демонстраціями дослідів на тваринах, хімічних дослідів, макро- і мікропрепаратів, пристроїв, інструментів, таблиць, проєкцій на екрані тощо. Були значно вдосконалено практичні заняття [1, 4].

О.В. Репрьов переніс на харківську кафедру науковий напрямок пашутінської школи – голодування і патологія обміну речовин. Набули визнання його дослідження обміну речовин при лихоманці, пух-

* У 1918-1920 рр. О.В. Репрьов завідував кафедрою загальної патології і був деканом медичного факультету Кримського університету, що відкрився. Кафедрою в Харкові тимчасово керував його учень Д.П. Гриньов.

линах, вагітності, стану організму жінки у післяпологовому періоді і під час годування дитини і, особливо, широкі фундаментальні дослідження фізіології і патології залоз внутрішньої секреції. На кафедрі були виконані дослідження обміну речовин при патології щитовидної, паращитовидних залоз, підшлункової залози, гіпофіза, надниркових, статевих залоз. Підсумкова монографія О.В. Репрьова “Внутренняя секреция” (Ленінград, 1925) багато в чому визначила подальший розвиток вітчизняної ендокринології. О.В. Репрьов по праву вважається основоположником вітчизняної ендокринології.

О.В. Репрьов є автором підручників: “Учебник общей патологии” (1897), “Основы общей патологии” (2-е видання “Учебника общей патологии”), 1898, “Основы общей и экспериментальной патологии” (1908) – 1250 сторінок (!), “Руководство общей патологии” (1911). У рецензії високоавторитетної комісії у складі І.П. Павлова, П.П. Кравкова, П.М. Альбицького та ін. на книгу “Основы общей и экспериментальной патологии” говориться: “Твір, що розглядається, є плодом багаторічних трудів істинного вченого, в якому велика ерудиція щасливим чином сполучалася з сильним аналітичним і узагальнюючим розумом. Цей твір відноситься до числа тих, якими по справедливості може пишатися російська література, і, звичайно, як не можна більш заслуговує на премію. Значення цього твору може виразитися збільшенням числа науково освічених і науково мислячих лікарів, а також тими благами для хворих, які виникають від збільшення числа вдумливих і науково освічених лікарів” [3].

Як блискучого педагога характеризує О.В. Репрьова редакційна ювілейна стаття у Харківському медичному журналі, присвячена 30-річчю його науково-педагогічної діяльності (1914): “Як викладач і лектор, О.В. своєрідний у багатьох від-

ношеннях ... Головна особливість його лекцій – це глибоке, інтимне проникнення в тему, у “душу” предмета лекції... Засобами до досягнення цієї методологічної мети є і технічна сторона викладання, і фактична повнота, і кооптація інших дисциплін, і, особливо, ідейність лекцій О.В... Не тільки думки і погляди, більш-менш сталі, але навіть ті, що ледь народжуються, плини наукової думки розгортаються на лекціях О.В. у всій їхній повноті, і величезний, нерідко суперечливий фактичний матеріал, групуючись біля наукових ідей, приводиться в струнку, у необхідній мірі відвернену систему і легко укладається в пам'яті... Поруч з повнотою викладення, на лекціях О.В. розгортається напружена робота його наукової думки... Учень і вдумливий слухач О.В. не тільки здобуває масу загальнопатологічних відомостей, але вводиться також до кола найважливіших біологічних питань взагалі і, знайомлячись з прийомами строгого наукового мислення, переймається надзвичайно складним питанням патологічної біології – і здобуває імпульс до самостійної, у міру своїх сил, роботи...” [4].

У 1912 р. О.В. Репрьову було присвоєне звання заслуженого професора.

Наукові праці та підручники вченого зіграли велику роль у розвитку експериментальної патології і виділенні патологічної біології як самостійної науки.

Олександр Васильовичу належить і заслуга заснування кафедри мікробіології Харківського медичного інституту (1922), першим завідувачем якої став його учень Д.П. Гриньов, згодом відомий мікробіолог. О.В. Репрьов був одним з ініціаторів створення у Харкові науково-дослідного інституту ендокринології (1919).

21 червня 1930 р. Олександр Васильович раптово помер у своїй лабораторії за розбором з учнями чергового експерименту – завидна кінчина, гідна цього видатного вченого.

І до цього часу харківська кафедра – це нові покоління школи О.В. Репрєва, які дбайливо зберігають закладені ним традиції і науковий напрямок, розвинутий його учнем Д.О. Альперном: патологія нервово-ендокринної регуляції, нейрогуморальні механізми і патохімія патологічних процесів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Альперн Д. Е. Очерки истории Харьковского медицинского института. Харьков, 1969. – С. 106 – 111.
2. Мищенко И. П. // Патол. физиология. – 1960. – № 5. – С. 91 – 92.
3. Постоев Я. Проф. А. В. Репрев // Врачеб. дело. – 1928. – № 10. – С. 769.
4. Профессор А. В. Репрев // Харьк. мед. журн. – 1914. – 18, № 10. – С. 369 – 373.
5. Репрев Александр Васильевич // БМЭ. – 3-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1984. – Т. 22. – С. 206.

*Харків. мед. ун-т М-ва Охорони здоров'я
України*

*Матеріал надійшов до
редакції 21.04.03*